

Beroepscode en gedragsregels orthoptisten

Inleiding

In 1988 werd de Nota Bouwstenen Beroepscodes en Gedragsregels aangeboden door de Nationale Raad voor de Volksgezondheid aan de Staatssecretaris van WVC (thans VWS). Met name voor relatief jonge beroepen, waarin zich wat betreft de aansluiting bij de zorgverlening en op het gebied van kwaliteitsgericht professioneel handelen nog weinig tradities hebben kunnen ontwikkelen, zijn een 'beroepscode' en daarvan afgeleide 'gedragsregels' van belang als een presentatie naar buiten van de opvattingen die leven onder de beroepsgenoten omtrent hetgeen in de uitoefening van het beroep behoort te worden gedaan en te worden nagelaten.

Ten opzichte van de samenleving houdt het bestaan van een beroepscode en gedragsregels een waarborg in voor de kwaliteit van de beroepsuitoefening en de bejegening van met name de patiënten, de disciplines waarmee wordt samengewerkt en de collega's. Het werken vanuit vastgelegde waarden en normen en de concretisering daarvan in een beroepscode en gedragsregels voor de individuele beroepsuitoefening, komt tegemoet aan de eisen die de samenleving stelt aan een optimale zorgverlening.

Omdat in de beroepscode en gedragsregels is vastgelegd wat een patiënt, ouder en/of verzorger van de beroepsbeoefenaar mag verwachten, vormen beroepscode en gedragsregels voor de patiënt, de ouder en/of verzorger een herkenbaar en praktisch uitgangspunt voor de vertrouwensrelatie die hij met de beroepsbeoefenaar aangaat.

Het werken met waarden en normen in de beroepsuitoefening kan in strijd komen met andere, bijvoorbeeld financieel-economische belangen. Een dergelijke strijdigheid kan beroepsethische dilemma's opleveren. Vanuit dit soort dilemma's ontstaat de behoefte aan een ordening van waarden en normen, die richtinggevend is in het beroepsmatig handelen. Ook deze ordening resulteert in het formuleren, in een beroepscode en gedragsregels, van datgene waartoe de beroepsbeoefenaar zich verplicht acht terwille van het goed vervullen van zijn zorgverleningstaak.

Het formaliseren van professionele waarden en normen in een beroepscode en in gedragsregels is niet een eenmalig en statisch gebeuren. Beroepscodes en gedragsregels zullen onder invloed van maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen regelmatig bijgesteld moeten worden (illustratief zijn de voortdurende aanpassingen van de wet BIG in de afgelopen jaren).

Beroepscode en gedragsregels kunnen alleen geformuleerd worden in algemene termen. Voor het vastleggen en verder ontwikkelen van professionele normen en de daaruit voortvloeiende gedragsregels is, gezien de specifieke deskundigheid, primair de beroepsvereniging verantwoordelijk.

De nota Bouwstenen Beroepscodes en Gedragsregels (september 1988), de nota Kwaliteit in de Orthoptie (1991) en de Deskundigheidsomschrijving van de orthoptist zoals geregeld in de Wet BIG (KB 24 oktober 1997, Stb 523) vormen voor de NVvO de basis voor het vaststellen van de beroepscode en gedragsregels in de beroepsuitoefening van de orthoptist.

De 1e editie van deze nota is in augustus 1992 tot stand gekomen met medewerking van drs. A.A.J.M. Bos van het Stafbureau Sociale Zaken van het Academisch Ziekenhuis in Groningen.

De huidige bijgewerkte editie is in maart 1998 gereed gekomen met medewerking van drs. H. Bloten, medewerker van het Nederlands Paramedisch Instituut (N.P.i. te Amersfoort).

De Werkgroep Kwaliteit is beide heren veel dank verschuldigd.

Werkgroep Kwaliteit:
Regina Boonaerts-Tijssse Claase;
Marga Leefkens-van den Broek;
Alien Oude Veldhuis-Kraaijenbrink;
Ireen van de Sande;
Christel Steenhart-van Twillert;
Christine de Weger-Zijlstra;
Els van Zanten-van der Harst.

Namens het Bestuur van de NVvO:
Jacqueline Krijnen;
Anja Verhagen.
Nederlandse Vereniging van Orthoptisten, 1998.

Beroepsethiek.

In de beroepsethiek is de basis gelegen voor de beroepscode. Deze ethiek bevat een complex van waarden en normen dat de achtergrond en het richtsnoer is voor de houding en het gedrag in de uitoefening van het beroep. Waarden en normen in de beroepsethiek zijn abstract en op zichzelf niet bindend. Zij vormen de uitgangspunten en de theoretische basis van de beroepscode. De gedragsregels voor de feitelijke en praktische omstandigheden van de beroepsuitoefening zijn bepalend voor een oordeel over het toepassen van de waarden en normen in de praktijk.

Doel en betekenis van beroepscode en gedragsregels

Steeds meer beroepsgroepen gaan ertoe over de uitoefening van het beroep te binden aan bepaalde en gezamenlijk onderschreven waarden en normen, die worden genormaliseerd in een 'beroepscode' en/of 'gedragsregels'.

De beroepsbeoefenaars onderschrijven gezamenlijk deze waarden en normen om zo een bijdrage te leveren aan het professionele niveau, de organisatie en de kwaliteit van de beroepsuitoefening. Het effect van het opstellen van beroepscodes en gedragsregels door een beroepsgroep is, dat zij het beroep binnen het maatschappelijk bestel een duidelijke en professionele positie verschaffen.

Ook de voorliggende beroepscode en gedragsregels zijn een 'gentleman's agreement'. Het betreft intenties en afspraken tussen de orthoptisten onderling, die niet wettelijk zijn bekrachtigd, maar op de naleving waarvan door de beroepsvereniging en de orthoptisten zelf wordt toegezien.

Door het verschuiven van waarden en normen in de tijd zullen beroepscode en gedragsregels voortdurend bijgesteld moeten worden. Daarnaast zal er overeenstemming moeten bestaan binnen de beroepsgroep en zullen alle orthoptisten bereid moeten zijn zich aan de beroepscode en gedragsregels te houden.

De belangrijkste redenen voor het opstellen van een beroepscode en gedragsregels zijn:

- duidelijkheid: zowel de samenleving als de patiënt laten zien wat men van het beroep mag verwachten;
- herkenbaarheid: het feit dat de niet-geformaliseerde beroepsethiek voor patiënten niet herkenbaar is;
- initiatief: de mogelijkheid tot zelfregulering

Zelfregulering en overheidsregulering.

'Beroepscodes' en 'gedragsregels' zijn een vorm van zelfregulering, dat wil zeggen algemene regelingen die op initiatief van de betrokken organisaties van beroepsbeoefenaars zijn vastgelegd, teneinde het handelen van de beroepsvereniging en/of hun leden te normeren en toetsbaar te maken.

Naast deze zelfregulering staat overheidsregulering in de vorm van wetgeving.

De Wet BIG met als onderdeel de Deskundigheidsomschrijving van de Orthoptist, betreft vooral de bevoegdheid tot de uitoefening van het beroep en de daartoe te stellen deskundigheidseisen. Verder zijn de Wet Persoonsregistratie (WPR) en de Wet op de Geneeskundige BehandelingsOvereenkomst (WGBO) van belang. De WPR regelt o.a. de privacy van de patiënt en de WGBO regelt dossierplicht, inzagerecht, vernietigingsrecht, bewaarplicht en gegevensuitwisseling.

Zelfregulering als hier bedoeld, moet aan een aantal voorwaarden voldoen:

- a. de afspraken zijn bindend voor alle betrokken beroepsbeoefenaren;
- b. de afspraken mogen niet in strijd zijn met eisen en waarden aan het algemeen belang ontleend en zij moeten passen binnen de wettelijke kaders;
- c. de afspraken moeten openbaar zijn, respectievelijk gecontroleerd kunnen worden.

De Wet BIG heeft met ingang van 1 december 1997 de Wet op de Uitoefening van de Geneeskunst vervangen. Ook de Wet op de Paramedische Beroepen is sinds deze datum niet meer van kracht. Uitgangspunt van de Wet BIG is dat geneeskundig handelen vrij moet zijn. Voor de meeste handelingen op het gebied van de individuele gezondheidszorg is geen speciale bevoegdheid nodig. De Wet BIG biedt instrumenten om de burger (patiënt) te beschermen tegen ondeskundig handelen door beroepsbeoefenaren en biedt mogelijkheden om de kwaliteit van de beroepsuitoefening te bevorderen: registratie, titelbescherming, de bevoegdheidsregeling voorbehouden handelen, tuchtrecht, maatregelen wegens ongeschiktheid en strafbepalingen. Voor de inhoudelijke aspecten van de beroepsuitoefening van de orthoptist zijn uiteraard wel de controlemogelijkheden, die in de Wet BIG zijn voorzien, van belang: namelijk de opleidingseisen die krachtens deze wet gesteld kunnen worden, voorts de bijzondere eisen ten aanzien van de beroepsuitoefening van de orthoptist volgens art. 34 van deze wet BIG.

Begripsbepaling "beroepscode" en "gedrageregels" Beroepscode

In een beroepscode zijn de professionele waarden en normen, waaraan de uitoefening van het beroep gebonden is, vastgelegd. De beroepscode is het fundament van de gedragsregels, de professionele standaard van het beroep orthoptist.

De beroepscode bestaat uit het geheel van de vastgelegde beroepsethische en theoretische beginselen en uitgangspunten omtrent hetgeen in de uitoefening van het beroep orthoptist behoort te worden gedaan en te worden nagelaten jegens de patiënt, de verwijzer, collega beroepsbeoefenaren en anderen.

De beroepscode schept geen nieuwe waarden of normen, maar formuleert bondig de hoofdpunten en aan de beroepsethiek ontleende vuistregels over 'wat hoort' en 'wat niet hoort' in de beroepsuitoefening. Het op deze manier expliciet maken van hetgeen van de beroepsbeoefenaren mag worden verwacht, heeft zowel naar binnen als naar buiten betekenis.

Naar binnen toe geeft de beroepscode houvast voor het nemen en verantwoorden van beslissingen in de beroepsuitoefening. De beroepscode geeft ook een tegenwicht tegen de neiging van de beroepsbeoefenaar of de druk die de omgeving op hem uitoefent om voorrang te geven aan overwegingen of belangen van andere aard, zoals onderzoeks- of kostenaspecten.

Naar buiten toe maakt een code duidelijk wat voor soort opstelling en welke prioriteiten van de orthoptisten verwacht mogen worden.

De beroepscode beweegt zich binnen de wettelijke kaders en is een belangrijke in- en aanvulling daarvan. Kenmerkend voor een beroepscode is dat zij zich richt op de beroepsbeoefenaren zelf en geen zelfstandige rechten en verplichtingen regelt van andere betrokkenen, zoals patiënten, verwijzers of werkgevers.

De formulering van een beroepscode is noodzakelijk om:

- de orthoptist voor zijn dagelijkse praktijk richtlijnen en ondersteuning te geven;
- de samenleving duidelijk te kunnen maken van welke waarden en normen de orthoptist uitgaat en welke regels daarbij in acht genomen worden;
- patiënten en potentiële patiënten duidelijk te maken wat zij in een concrete situatie van de orthoptist kunnen verwachten;
- het beroepsmatig handelen toetsbaar te maken en daarvoor criteria aan te geven.

Voor de orthoptist vormt de beroepscode de leidraad bij het handelen tijdens de uitoefening van het beroep. De beroepscode schrijft de orthoptist niet in detail voor hoe in voorkomende gevallen te handelen, maar laat ruimte voor persoonlijke afweging van de geformuleerde beroepsethische waarden en normen.

Hoewel de beroepscode in het algemeen vastlegt wat voordien reeds in bredere kring binnen de orthoptische beroepsgroep als bindend werd beleefd, is zij tevens bedoeld om tekortkomingen in het gedrag van orthoptisten te voorkomen. Een beroepscode geeft in de vorm van concreet uitgewerkte gedragsregels praktische richtlijnen met betrekking tot het handelen van orthoptisten in concrete situaties.

Gedragsregels

De gedragsregels zijn een belangrijke leidraad voor het verlenen van een kwalitatief goede zorg en vormen de criteria voor het toetsen van de kwaliteit van het beroepsmatig handelen van orthoptisten. Gedragsregels bieden concrete richtlijnen voor wat in de betrokken beroepsgroep en door de maatschappij wordt beschouwd als goed professioneel gedrag in de dagelijkse praktijk.

De gedragsregels hebben de volgende functies:

Voor de samenleving:

- de patiënt: het geven van inzicht in het doel en de werkwijze van de orthoptist;
- andere zorgverleners: het geven van inzicht in de beroepsuitoefening van de orthoptist, wat taakafbakening en de samenwerking kan bevorderen;
- inspecties: het leveren van een aanvulling van hun referentiekaders; opleidingen: verduidelijken van leerdoelen (eindtermen) voor de opleiding tot orthoptist.
- Voor de beroepsbeoefenaren:
 - het structureren van het behandelingsproces, het bieden van handvatten bij problemen in de zorgverlening en voor zorgevaluatie;
 - het verhelderen en bevorderen van de discussie en meningsvorming over het werk van de orthoptist;
 - de beroepsvereniging kan hierdoor het beroepsprofiel uitbreiden met een kwaliteitsprofiel.
- Voor de werkeenheid:
 - het initiatief voor de discussie over de eigen zorgverlening;
 - gegevens en informatie voor intercollegiale toetsing, interdisciplinaire toetsing en het werken aan kwaliteit;
 - de ontwikkeling van de beroepsuitoefening, werk- en leerdoelen voor het inwerken van nieuwe collega's, voor begeleiding en beoordeling van stagiaires, voor het voeren van functioneringsgesprekken en voor het peilen van bijscholingsbehoeften.

Voor onderzoek:

- uitgangspunt voor de ontwikkeling van meetinstrumenten, zowel wetenschappelijk onderzoek, als onderzoek dat gericht is op het patiëntenzorgbeleid.

Gedragregels zijn een verbijzondering van de in een beroepscode neergelegde waarden en normen, die gericht is op praktijksituaties. In de gedragsregels is een nadere detaillering van concrete handelingen neergelegd en is aangegeven aan welke concrete voorwaarden voldaan moet zijn en wat de waarborgen zijn voor een optimale zorgverlening. De gedragsregels zijn een integraal onderdeel van de beroepscode.

Beroepscode en gedragsregels voor orthoptisten

1. ALGEMENE ASPECTEN MET BETREKKING TOT DE BEROEPSUITOEFENING.

- 1.1. De orthoptist is persoonlijk verantwoordelijk voor de uitoefening van zijn beroep binnen de bevoegdheden overeenkomstig de Deskundigheidsomschrijving van de orthoptist zoals geregeld in de Wet BIG.
- 1.2. De orthoptist verricht zijn werkzaamheden zoals is aangegeven in het beroepsprofiel, respectievelijk het kwaliteitsprofiel voor de orthoptist.
- 1.3. De orthoptist is bereid en in staat om verantwoording over zijn handelen en genomen beslissingen af te leggen.
- 1.4. De orthoptist heeft op basis van zijn opleiding voldoende kennis en vaardigheid om een juiste en afgewogen diagnose op het gebied van de orthoptische zorg te stellen en een doelmatig advies en een adequate behandeling te geven.
- 1.5. De orthoptist houdt zijn kennis en vaardigheden door middel van onder andere na- en bijscholing, het bijwonen van regio-overleggroepen en intervisie op peil.
- 1.6. De orthoptist behandelt de patiënt zonder aanzien des persoons.
- 1.7. De orthoptist verricht geen handelingen die in strijd zijn met de (beroeps)ethiek.
- 1.8. De orthoptist draagt zorg voor de continuïteit van de behandeling.
- 1.9. De orthoptist aanvaardt geen opdracht die in strijd is met de Wet of met deze beroepscode.
- 1.10. De orthoptist vermijdt handelingen of gedrag waardoor het aanzien van het beroep van orthoptist kan worden geschaad.
- 1.11. De orthoptist noteert volledig de gegevens van de patiënt volgens de richtlijnen zoals die geformuleerd zijn in "registratie patiëntgegevens in de orthoptische praktijk" (deel 1, 2 en 3; resp. 1996, 1997 en 1998).

2. ASPECTEN IN RELATIE TOT DE PATIËNT.

- 2.1. De orthoptist geeft de patiënt de meest adequate behandeling.
- 2.2. De orthoptist stelt de belangen van de patiënt op de eerste plaats.
- 2.3. De orthoptist gaat pas tot behandeling over wanneer toestemming van de patiënt, ouder en/of verzorger is verkregen.
- 2.4. De orthoptist biedt de patiënt:
 - a. recht op informatie (op begrijpelijke wijze verwoord),
 - b. recht op inzage en afschrift van gegevens;
 - c. recht op privacy en bescherming van de privacy;
 - d. recht op een behandeling in overeenstemming met de wetenschappelijke standaard;
 - e. recht om een behandeling te weigeren of stop te zetten;

- f. recht op vrije keuze van de hulpverlener;
- g. recht om een klacht in te dienen (en informatie over de te volgen procedure).
- 2.5. De orthoptist stimuleert en respecteert de eigen verantwoordelijkheid van de patiënt.
- 2.6. De orthoptist verricht zijn werk op basis van een vertrouwensrelatie.
- 2.7. De orthoptist respecteert de levensbeschouwelijke opvattingen en persoonlijke keuzes van de patiënt, de ouder en/of verzorger.
- 2.8. De orthoptist onderneemt uit eigen beweging adequate actie indien bij de patiënt schade heeft berokkend.
- 2.9. De orthoptist onthoudt zich van ongewenste intimiteiten met de patiënt.
- 2.10. De orthoptist heeft geheimhoudingsplicht.
- 2.11. De orthoptist heeft de plicht de patiënt de noodzaak van de behandeling voor te houden, wanneer dit in het belang van de patiënt is.
- 2.12. De orthoptist dwingt de patiënt in geen geval tot behandeling. Hij onthoudt zich van het toepassen van dwang, het geven van onjuiste informatie of het misbruik maken van de omstandigheden waarin de patiënt verkeert.
- 2.13. De orthoptist draagt (afhankelijk van de situatie) zorg voor de behandeling van de patiënt op een zo kort mogelijke termijn.
- 2.14. De orthoptist draagt bij afwezigheid zorg voor deskundige waarneming.

3. ASPECTEN IN RELATIE TOT VERWIJZERS.

- 3.1. De orthoptist verricht zijn werkzaamheden overeenkomstig de Deskundigheidsomschrijving van de Orthoptist zoals geregeld in de Wet BIG (KB 24 oktober 1997, Stb 523).
- 3.2. De orthoptist draagt er zorg voor dat orthoptist en oogarts, werkzaam binnen dezelfde praktijk, eenduidig en consequent zijn ten aanzien van de behandeling van de patiënt.
- 3.3. De orthoptist brengt de verwijzer verslag uit van het onderzoek en informeert de verwijzer over het verloop van de eventuele behandeling.
- 3.4. Indien de orthoptist het schriftelijk verzoek tot behandeling niet wil of kan aanvaarden, dan meldt hij dit per omgaande en met opgave van redenen aan de betreffende verwijzer en neemt het initiatief voor overleg met de verwijzers.
- 3.5. Indien de orthoptist meent dat de hem verstrekte gegevens niet kunnen leiden tot een doelmatige behandeling dan treedt hij zo spoedig mogelijk met de betreffende verwijzer in overleg.
- 3.6. Indien de orthoptist meent dat het wenselijk is een andere zorg- of hulpverlener te raadplegen dan neemt de orthoptist het initiatief voor overleg met de betreffende verwijzer.

4. ASPECTEN IN RELATIE TOT COLLEGA'S EN ANDERE ZORG- OF HULPVERLENERS.

- 4.1. De orthoptist is bereid zijn collega's en andere zorg- en/of hulpverleners alle professionele hulp en steun te verlenen.
- 4.2. De orthoptist deelt, wanneer er sprake is van een multidisciplinair behandelingsplan, in de collectieve verantwoordelijkheid voor de opstelling en realisatie van het behandelingsplan voor de patiënt.
- 4.3. De orthoptist is bereid om met collega's en ander zorg- en/of hulpverleners samen te werken en kennis en informatie uit te wisselen.
- 4.4. De orthoptist toont respect voor collega's en andere zorg- en/of hulpverleners.
- 4.5. De orthoptist levert in het openbaar en/of in het bijzijn van de patiënt geen kritiek op collega's, andere zorg- en/of hulpverleners of oogartsen.

- 4.6. De orthoptist werkt in zijn professioneel handelen mee aan intercollegiale toetsing volgens daartoe gestelde normen.
- 4.7. De orthoptist wijst, met name indien hij van mening is dat in strijd wordt gehandeld met de beroepscode en gedragsregels, zijn collega's hierop.
- 4.8. De orthoptist rapporteert, indien er sprake is van grove nalatigheid of wanprestatie van een van zijn collega's of andere zorg- en/of hulpverleners, dit aan de geëigende personen en/of instanties.
- 4.9. De orthoptist is binnen redelijke grenzen bereid voor collega's waar te nemen.
- 4.10. De beroepscode en gedragsregels zijn onverkort van toepassing voor stagiaires.

5. ASPECTEN IN RELATIE TOT DE SAMENLEVING.

- 5.1. De orthoptist verbetert en bevordert in samenwerking met zijn collega's de kwaliteit en doelmatigheid van het orthoptisch handelen.
- 5.2. De orthoptist informeert en treedt zonedig in overleg met patiëntenorganisaties.
- 5.3. De orthoptist maakt een zorgvuldige afweging tussen de kwaliteit van de behandeling en de (meer)kosten die aan deze zorg verbonden zijn.
- 5.4. De orthoptist informeert door middel van publikaties in vakbladen de samenleving over nieuwe methoden of belangwekkende resultaten, met inachtneming van de privacy van de patient.
- 5.5. De orthoptist profileert zijn beroep door middel van public relations, inhoudelijke bijdragen aan opleidingen, seminars en dergelijke en het begeleiden van stagiaires.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- 1. Deskundigheidsomschrijving van de Orthoptist (KB 24 oktober 1997, Stb 523)
- 2. Beroepsprofiel Orthoptist, Beroepsprofielen in de gezondheidszorg nr 3, Instituut voor Leerplanontwikkeling, 1988.
- 3. Nota Kwaliteit in de Orthoptie, Nederlandse Vereniging van Orthoptisten, 1991.
- 4. Nota Bouwstenen 'Beroepscodes' en 'Gedragsregels'. Nationale Raad voor de Volksgezondheid. Publicatie 22/'88.
- 5. Privacy in de gezondheidszorg. COMAC/Stichting De Ombudsman 1991.
- 6. Registratie patiëntgegevens in de Orthoptische Praktijk.
Deel 1: Notatie patiëntgegevens in de orthoptische praktijk (1996).
Deel 2: Classificatie Orthoptische Diagnoses (COD, 1997).
Deel 3: Verslaglegging patiëntgegevens en schriftelijke communicatie extern (1998).
- 7. De orthoptist vanuit een nieuw perspectief (informatie ten aanzien van de Wet BIG) (NVvO; december 1997).
- 8. W.G.B.O. (Wet op de Geneeskundige Behandelings Overeenkomst).
- 9. W.P.R. (Wet Privacy Regeling).